

УДК 811.111: 81'25+81'255.4 Олена Мазур

(Херсон)

ВПЛИВ ТВОРЧОЇ НАСТАНОВИ ПЕРЕКЛАДАЧА НА ЛЕКСИЧНУ БУДОВУ ПЕРЕКЛАДУ: ВЖИВАННЯ ПИТОМИХ ДІЄСЛІВ

Статтю присвячено питанню впливу творчої настанови перекладача на лексичне оформлення перекладу. Зокрема, розглядається вживання дієслів як одного з засобів лексичного збагачення як конкретного перекладу, так і української мови загалом.

Ключові слова: художній переклад, поетичний переклад, творчий метод, творче кредо, творча настанова, питома лексика.

The article is devoted to the influence of the translator's artistic goal on the lexical built of the translation. In particular, it is considered the use of verbs as a means of lexical enrichment for both – definite translation and the Ukrainian language as a whole.

Key words: artistic translation, poetic translation, artistic method, artistic credo, artistic goal, specific vocabulary.

Творча настанова перекладача – це та “художня” мета, яку ставить перед собою перекладач, беручись за перевираження іноземного твору рідною мовою. Вона обумовлена багатьма чинниками (контекстами): приналежністю до певної культури, мистецькими запитами, морально-етичними нормами, професійними навичками та вміннями, життєвим досвідом, суб'єктивним сприйняттям того чи іншого твору, орієнтацією на певну читацьку аудиторію тощо [див. також: 1]. Відповідно, кожен перекладач має власну творчу настанову, щоразу іншу, ладну змінюватися під впливом будь-якого вищеозначеного фактора.

Але, на наш погляд, існує інваріантна складова, на якій має ґрунтуватися будь-яка перекладацька настанова: створення перекладу, втіленого у вишуканій мові і, в ідеалі, використання перекладу як джерела збереження і збагачення рідної мови. Керуючись такою настановою, інтерпретатори подекуди свідомо привносять у переклад специфічні елементи лексичного строю: застарілу лексику, діалектизми, етнічно забарвлені слова.

У цій розвідці ставимо собі за мету дослідити досвід лексичного збагачення перекладу твору С. Т. Колріджа “Поєма про Старого Мореплавця” А. Онишком і М. Стріхою через використання ними питомих дієслів та/або інших засобів словесного увиразнення.

Розгляньмо функціонування дієслів у двох українськомовних перекладах. Задля унаочнення та полегшення сприйняття, ми систематизували найтипівіші приклади у наступній таблиці:

Таблиця 1.

№ Оригінал

С. Т. Колріджа [4] Переклад

Максима Стріхи [3] Переклад

Анатолія Онишка [2]

1 2 3 4

1. shot лук напнув напнув лук

2. Glimmered the white Moon-shine Місяць проглядав Місяць мрів

3. Red as a rose is she Рум'яна, ніби маків цвіт пашить рум'янець щік

4. had done an hellish thing тяжка вина зло вчинив

5. the storm-blast came здійнявся шторм знявся шквал

6. Till over the mast (сонце) сходило сонце спиналося на грот

7. sucked Зробивши... два ковтки горло заросив

8. and whistles thrice – розлігсь потрійний свист

1 2 3 4

9. too quick for groan or sigh не встигши застогнать не розтуливши губ

10. – – стривай

11. going up / And a star or two beside виводив за собою верстали шлях

12. my kind saint took pity on me святі то зглянулись святії зглянулись

13. ...it shook the sails / That were so thin and sere ...звук / Вітрила ледь торкнув
Понапиналося вітрил / Безвладне полотно

14. And the coming wind did roar more loud змінено на стрій вітрил в імлі шумів
вітер ближчав, дужчав свист

15. said nought to me німотний ні словом не озвався

16. "...sails made on / A pleasant noise стрій вітрил... бринів шум вітрил тривав

17. looketh down зорить Місяць... зорить

18. kneels у молитвах / Проводить цілий день на колінах молитви / Вершить

19. Push on, push on! Сміліш вперед веслуй

20. a sound was heard грім... прозвучав зринув гук

21. "shrieve me, shrieve me, holy man сповідь у гріхах / Прийми, отець святий!
зглянься, отче, розгріши

Як бачимо, А. Онишко більш схильний до використання лексем, притаманних насамперед українській мові (“зглянься” [2, с. 88], “напнув” [2, с. 72], “мрів” [2, с. 72], “веслуй” [2, с. 87], “зринув” [2, с. 88], “понапиналося” [2, с. 80]). До кожного з цих дієслів можна дібрати українські синоніми, близькі за звучанням до російських слів (“розтулити – розкрити”, “напнути – натягти”, “дужчати – посилюватися” тощо), або ж використати нейтральніші і, знову ж таки, зрозуміліші “російськомовному населенню” слова (“проглядав” [3, с. 146], “сходило” [3, с. 144], “прозвучав” [3, с. 162], “прийми сповідь” [3, с. 163]), як це робить М. Стріха, або ж оминати використання дієслів, замінивши їх іншими фігурами мови (“had done an hellish thing” [4] – “тяжка вина” [3, с. 146], “Push on, push on” – “Сміліш вперед” [3, с. 162] тощо).

На відміну від нього, А. Онишко сповнює переклад етноспецифічними дієсловами, подекуди відступаючи від “букви” оригіналу. Наприклад, варіант М. Стріхи “вертає на серце біль” [3, с. 163] ближчий до оригінального “agony returns” [4] С. Колріджа ніж інтерпретація А. Онишка “катує біль” [2, с. 70]. Причина такого “вільного” поводження А. Онишка з текстом оригіналу – не тільки стисла віршова форма, яка задля дотримання вимог еквіритмічності вимагає певної словесної організації, а й бажання перекладача показати лексичне й фразеологічне розмаїття рідної мови.

З цією ж метою він свідомо додає питомі дієслова у переклад там, де вони були відсутні в оригіналі: “Red as a rose is she” [4] – “пашить рум'янець щік” [2, с. 70], з'являється наказово-розмовне дієслово “стривай” у рядку “Стривай, Моряче, я боюсь!” [2, с. 77], тоді як оригінал звучить “I fear thee, ancient Mariner!” [4] тощо.

Слід також зауважити, що у межах оповідного за стилем твору С. Колріджа дієслова стають засобом творення образності. Так, у описі раптового затоплення корабля є звуковий образ: “And straight a sound was heard” [4] – “Раптово зринув гук” [2, с. 87] – “...Раптом грім / Жахливий прозвучав” [3, с. 162]. Напруженість моменту С. Колрідж відтворив за допомогою прислівника “straight”, М. Стріха підсилив його звукописом “раптом грім прозвучав” і прикметником “жахливий”, А. Онишко зосередив увагу на дії: “зринув гук”.

Дієслова у перекладі А. Онишка є також засобом відтворення стилістики оригіналу: на фольклорність та розмовність вказують фрази “стривай” [2, с. 77], “Глянь, гребе / Нечистий, щоб я лус” [2, с. 88] (“Ha! ha! quoth he, “full plain I see, / The Devil knows how to row!” [4]). Показовим є також використання скорочених форм дієслів, обумовлене з одного боку формальною стислістю рядка як простору для висловлення думки, а з іншого – прагненням перекладача досягти з їх допомогою ефекту оповідності, розмовності, який в оригіналі досягається вигуками (“Ha! ha!”, “Oh, Crist!”, “See! see! (I cried)”, “but oh!” [4] тощо), архаїзмами-поетизмами, висловленими дієсловами та особовими займенниками (“quoth”, “I bid thee say – / What manner of man art though?” [4] і т.п.), порушенням сталого порядку слів (“What saw I there!” [4]). У інтерпретації А. Онишка трапляються дієслова “крутивсь”, “звивавсь” [2, с. 75], “дививсь” [2, с. 78], “взявсь”, “озвавсь” [2, с. 81], “позбувсь”, “сахнувсь” [2, с. 82], “озиравсь” [2, с. 84], “виднівсь”, “з’явивсь” [2, с. 85], “пройма” [2, с. 87], “вислиза”, “терза” [2, с. 92], “позбувсь” [2, с. 91]; у М. Стріхи – “відпуска” [3, с. 144], “застогнать” [3, с. 151], “не страхайсь” [3, с. 151], “згада” [3, с. 152], “зрина” [3, с. 152], “розсипа”, “навіва” [3, с. 156], “забивсь” [3, с. 157], “тримать” [3, с.], “не віта” [3, с. 161], “кружля” [3, с. 162], “веслувать”, “вислуха” [3, с. 163], “вміть” [3, с. 164], що свідчить про схожість їхніх перекладацьких рішень.

Вищезгадані відступи від дослівного перекладу оригіналу, а також систематичне введення А. Онишко етноспецифічних дієслів у переклад доводить свідомість творчої настанови інтерпретатора показати словесне розмаїття української мови шляхом використання питомої лексики.

Все це дозволило перекладачеві не тільки продемонструвати багатство рідної мови, підсилити вплив перекладу на читача, а й досягти лексико-семантичної єдності перекладу з оригіналом, надати перекладу можливої множинності трактувань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мазур О. В. Дослідження творчої особистості перекладача у світлі теорії контекстів / О. В. Мазур // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2011. – № 6. – Ч. 2. – С. 65–71.
2. Онишко А. Замкнуте коло: [поезія, переклади] / Анатолій Онишко. – 2-е вид., доп. – Коломия: Вік, 2007. – 240 с.
3. Улюблені англійські вірші та навколо них / [пер. та упоряд. Максим Стріха]. – К.: Факт, 2003. – 456 с. – (Літ проект “Текст+контекст”. Знакові літ. доробки та навколо них).
4. Coleridge S. T. The Rime of the Ancient Mariner [Електронний ресурс] / Samuel T. Coleridge // Electronic text center. – Режим доступу до джерела:
5. http://etext.virginia.edu/stc/Coleridge/poems/Rime_Ancient_Mariner.html.